

С. Т. Полторак,

*кандидат педагогічних наук, професор,
Міністр оборони України, генерал-полковник*

Головне завдання – підвищення обороздатності держави

У статті викладені авторські оцінки основних результатів і перспективних напрямів діяльності оборонного відомства України в інтересах протидії зовнішній агресії та зміцнення обороздатності держави.

Нині Україна опинилася в найскладнішому від часів проголошення незалежності становищі. Анексія Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, підтримка нею сепаратистського руху на значній частині Донецької та Луганської областей призвели до порушення територіальної цілісності України та її державного суверенітету. Конфлікт, який виник унаслідок цього, коштував життя тисячам наших співгромадян, а також призвів до величезних руйнувань інфраструктури на тимчасово окупованих територіях.

Проголошений у 2010 р. позаблоковий курс нашої держави не дав змоги повною мірою захистити національні інтереси у сфері безпеки. Протидія російській агресії на Сході України стала для Збройних Сил України (ЗСУ) неабиякою перевіркою на мужність, витривалість, вірність Військовій присязі та відданість державі. Завдяки спільним зусиллям Президента України – Верховного Головнокомандувача ЗСУ, Верховної Ради України та Уряду за підтримки широкого кола громадськості й волонтерських організацій ми змогли відновити бойові спроможності ЗСУ і стримати натиск ворога.

Сьогодні ми спостерігаємо консолідацію зусиль усіх гілок влади та громадських організацій в інтересах підтримання національної безпеки у сфері оборони та підвищення готовності до гарантованої відсічі зовнішній збройній агресії. Ми ведемо напружену багатопланову боротьбу – збройну, інформаційну, економічну та за іншими напрямками. Офіційно це має назву антитерористичної операції (АТО), але, на жаль, зміст цієї операції є значно ширшим.

Тому пріоритетними нині є питання зміцнення обороздатності держави.

У надзвичайно стислий термін нам удалося:

- розгорнути на Сході України потужне оборонне угруповання військ (сил), зокрема в інтересах виконання завдань в АТО;
- розробити Замисел застосування ЗСУ, інших військових формувань і правоохоронних органів з урахуванням реальної воєнно-політичної ситуації та прогнозу її змін;
- провести кілька черг часткової мобілізації для підсилення бойового складу ЗСУ;
- організувати промислове виробництво засобів індивідуального захисту військовослужбовців та ремонт і відновлення справності озброєння й військової техніки.

На законодавчому рівні врегульовано вирішення питань, які ускладнювали проведення мобілізаційних заходів, розширено межі участі ЗСУ в антитерористичній операції, поліпшено їх матеріально-технічне забезпечення, а також соціальну, фінансову і правову захищеність військовослужбовців та членів їхніх сімей.

У грудні 2014 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості» [1], який визначає курс нашої держави на інтеграцію в європейський економічний і правовий простір задля набуття членства в Європейському Союзі, а також поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного

договору з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства в цій організації.

Зазначене вимагає переосмислення загальних підходів до підтримання національної безпеки та оборони України. Основним напрямом реалізації органами виконавчої влади державної політики в цій сфері визначене забезпечення готовності сектора безпеки і оборони (СБО) до відсічі збройній агресії проти України [2–6].

Для вирішення цього важливого стратегічного завдання в Україні проводиться **Комплексний огляд СБО** (далі – Комплексний огляд), за результатами якого відбувається реформування системи забезпечення національної безпеки та оборони України, у тому числі СБО [7–8].

З метою цілеспрямованого проведення Комплексного огляду Міністерство оборони України здійснило низку організаційних заходів.

Підготовлені постановою Уряду України щодо утворення Міжвідомчої робочої групи з питань проведення Комплексного огляду, розпорядження Уряду стосовно Плану заходів Комплексного огляду та методичні рекомендації щодо його проведення.

Створена експертно-аналітична група з питань проведення в Міністерстві оборони та ЗСУ **оборонного огляду** в рамках Комплексного огляду, визначена структура управління, експертних, дорадчих і робочих органів для виконання відповідних завдань.

У процесі оборонного огляду запроваджені консультативні зустрічі на постійній основі представників Міноборони та Генерального штабу ЗСУ з іноземними та вітчизняними експертами, представниками волонтерських організацій тощо.

За результатами оборонного огляду підготовлені та подані на розгляд Уряду України **проекти основних документів оборонного планування** в оновленій редакції відповідно до реальних потреб зміцнення обороноздатності держави, зокрема:

- Концепції розвитку СБО України;
- нової редакції Воєнної доктрини України;
- Стратегічного оборонного бюлетеня України.

Визначені також **пріоритети діяльності** Міністерства оборони України на найближчу перспективу.

Спрямованість і зміст зазначених документів і пріоритетів характеризуються такими положеннями.

1. Проект Концепції розвитку СБО України

Сутність Концепції розвитку СБО України (далі – Концепція) полягає у визначенні шляхів приведення спроможностей, стану готовності й рівня забезпеченості сил безпеки та оборони та рівня ефективності системи управління ними у відповідність до тих завдань, які стоять перед ними нині й у перспективі.

У Концепції зазначено, що **СБО** – це охоплена єдиним керівництвом сукупність органів державної влади, утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів та спеціальних органів

і служб, діяльність яких, відповідно до Конституції та законодавства України, спрямована на захист національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз шляхом проведення спеціальних заходів, правового примусу або застосування зброї в межах наданих їм повноважень.

Основними проблемами на сьогодні є законодавча неврегульованість функціонування СБО, відомча відокремленість його суб'єктів, відсутність спільної підготовки сил безпеки та оборони й налагодженої системи їх забезпечення та фінансування.

Концепція передбачає об'єднання спроможностей і ресурсів суб'єктів СБО в інтересах спільних дій за визначеними сценаріями й ситуаціями в умовах єдиного планування та управління. Основні зусилля стосовно розвитку СБО в сучасних умовах пропонується зосередити на відновленні й підтриманні обороноздатності України.

Концепція визначає головні напрями розвитку СБО, основи керівництва ним і координації діяльності його суб'єктів. Значну увагу приділено вдосконаленню нормативно-правового й ресурсного забезпечення функціонування СБО.

Реалізація Концепції дасть змогу функціонально об'єднати діяльність органів державної влади й утворених відповідно до законів України військових формувань, спеціальних та правоохоронних органів і служб, визначених органів, установ і підприємств їх усебічного забезпечення в інтересах спільного виконання завдань із захисту національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

2. Проект Воєнної доктрини України (нова редакція)

Мета Воєнної доктрини полягає у формулюванні керівних поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи і шляхи запобігання їм, основи підготовки держави до можливого воєнного конфлікту, а також на застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів.

Основні зміни в новій редакції Воєнної доктрини України порівняно з попередньою стосуються:

- уточнення тенденцій розвитку воєнно-політичної обстановки та внутрішніх умов України;
- відмови від дотримання політики позаблоковості;
- розвитку відносин стратегічного партнерства України з ЄС і НАТО як фактора зміцнення власної безпеки;
- визначення ознак воєнного противника України;
- збільшення ролі інформаційно-психологічних операцій у сучасних воєнних конфліктах;
- визнання загрози застосування проти України воєнної сили як головної загрози національній безпеці України у воєнній сфері;
- визначення ознак виникнення всередині держави збройного конфлікту, пов'язаного з діями незаконних військових формувань.

3. Проект Стратегічного оборонного бюлетеня України

Стратегічний оборонний бюлетень України (далі – Бюлетень) – це довгостроковий документ з реформування та розвитку ЗСУ, інших складових СБО.

Нова редакція Бюлетеня готувалася Міністерством оборони України спільно з іншими центральними органами виконавчої влади в докорінно інших умовах, ніж попередні. Україна, фактично перебуваючи в стані війни, змушена радикально змінити свої погляди на воєнну політику, організацію та підготовку оборони.

В основу методології відпрацювання Бюлетеня покладено світовий та вітчизняний досвід стратегічного менеджменту в оборонній сфері.

У Бюлетені сформульовані основні напрями реалізації державної політики у сфері національної безпеки та оборони України, а також довгострокові пріоритети зовнішньополітичної діяльності нашої держави в контексті підтримання воєнної безпеки.

Нова редакція Бюлетеня розроблялася виходячи із чіткого розуміння необхідності створення в Україні СБО європейського зразка, який даватиме змогу ефективно координувати зусилля сил безпеки та оборони для нейтралізації загроз національним інтересам у воєнній сфері. Для цього передбачене створення Єдиної системи управління СБО, а також внесення низки важливих змін до законодавства України з питань оборони.

Нову редакцію Бюлетеня характеризують такі основні особливості:

- надано детальну характеристику середовища безпеки;
- удосконалено структуру Бюлетеня з урахуванням досвіду розроблення подібних документів у країнах ЄС і НАТО;
- визначено роль і місце складових СБО України в частині виконання завдань оборони;
- окреслено стратегічні цілі реформування й розвитку сил оборони відповідно до їх перспективного обрису;
- визначено шляхи досягнення поставлених цілей;
- ураховано можливості держави з ресурсного забезпечення сил оборони.

На основі оцінки характеру воєнних викликів і загроз національній безпеці України в Бюлетені визначені завдання ЗСУ та інших складових СБО та проаналізований широкий спектр можливих сценаріїв використання (залучення) їхніх сил і засобів.

Зазначені сценарії покладені в основу планування застосування сил і засобів суб'єктів СБО України. Для цього сценарії згруповані за ознаками можливого внеску й міри відповідальності кожного суб'єкта СБО в забезпечення національної безпеки України в конкретній кризовій ситуації. Це дає змогу більш цілеспрямовано здійснювати планування сил та оборонних ресурсів. Найважливішою умовою успіху визначено тісну взаємодію суб'єктів СБО.

У процесі планування сил визначені перспективи розвитку складових сил безпеки та оборони.

Оновлені документи оборонного планування створять основу для розроблення програм розвитку ЗСУ та інших складових СБО.

4. Пріоритети діяльності Міністерства оборони України на 2015 р.

Щодо проведення воєнної реформи:

- завершення Комплексного огляду СБО України й затвердження основних документів оборонного планування, зокрема Концепції розвитку СБО, Воєнної доктрини України, Стратегічного оборонного бюлетеня України, Державної цільової оборонної програми оптимізації та реорганізації ЗСУ на 2015–2017 рр., Державної цільової оборонної програми розвитку озброєння та військової техніки на період до 2025 р.;

- уточнення та перерозподіл функцій між Міністерством оборони та Генеральним штабом ЗСУ, оптимізації структури апарату цих органів;

- приведення структури та складу ЗСУ у відповідність до вимог сьогодення, зокрема створення Сил спеціальних операцій, визначення їхніх завдань, організаційної структури та системи забезпечення й підготовки.

Щодо зміцнення оборони держави:

- забезпечення розвідувальних органів сучасними засобами розвідки та оперативною технікою;

- відновлення військової інфраструктури, перегляд дислокації з'єднань і частин ЗСУ з урахуванням потреби в постійній військовій присутності на Сході України;

- формування на базі військових містечок системи автономних військових баз із необхідною інфраструктурою для розташування військових частин;

- удосконалення системи підготовки та застосування ЗСУ на основі всебічного аналізу та втілення в практику досвіду ведення бойових дій у зоні АТО;

- удосконалення системи мобілізації, створення Єдиного державного реєстру військовозобов'язаних;

- продовження створення та впровадження Єдиної автоматизованої системи управління ЗСУ;

- організація ефективної територіальної оборони та підготовки територіального резерву;

- продовження оперативного обладнання території держави.

Щодо вдосконалення всебічного забезпечення ЗСУ:

- укомплектування військових частин, які беруть участь в АТО, справним і модернізованим (новим) озброєнням і військовою технікою, передусім сучасними засобами ураження, зв'язку, артилерійської розвідки та навігації, безпілотними авіаційними комплексами, розвідувально-спостережними та охоронними системами тощо;

- відновлення обсягу військових та оперативних запасів матеріальних засобів відповідно до потреб ЗСУ;

- покращення обслуговування, ремонту й відновлення озброєння та військової техніки шляхом нарощування потужностей мобільних ремонтних бригад, зокрема

відряджених підприємствами оборонно-промислового комплексу;

- приведення мобілізаційних потужностей підприємств національної економіки у відповідність до реальних потреб оборони держави;
- поступове наближення ЗСУ до стандартів НАТО за управлінськими процедурами, показниками підготовки, технічного оснащення та всебічного забезпечення;
- забезпечення військовослужбовців сучасним комплектом бойового спорядження, зокрема польовим обмундируванням, засобами індивідуального захисту й навігації, приладами нічного бачення;
- створення належної мотивації до військової служби за рахунок збільшення грошового забезпечення, посилення соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, надання їм житла.

Відповідно до зазначених пріоритетів уже на сьогодні вирішено низку важливих завдань і вжито певні заходи.

Президент України затвердив **Замисел оптимізації та реорганізації ЗСУ**, який передбачає побудову високоефективних, мобільних, оснащених сучасним озброєнням і військовою технікою, всебічно забезпечених ЗСУ, здатних до спільних дій з іншими військовими формуваннями.

Загальну чисельність ЗСУ збільшено до 250 тис. осіб [9].

Визначено загальну **організаційну структуру** майбутніх ЗСУ, яку складатимуть: Генеральний штаб ЗСУ; види ЗСУ – Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили ЗСУ; Сили спеціальних операцій та Висококомбіновані десантні війська; органи військового управління, з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, які не належать до видів ЗСУ.

В інтересах підтримання необхідної гнучкості та своєчасності реагування на воєнні виклики й загрози в мирний час передбачений розподіл ЗСУ за строками готовності на **сили негайного реагування, сили нарощування та сили резерву**.

Для виконання невідкладних завдань з управління військами (силами), ведення розвідки, відбиття ударів засобів повітряного нападу, контролю за дотриманням порядку використання повітряного простору України частка сил і засобів ЗСУ залучається до несення **бойового чергування**.

У ЗСУ будується **нова система управління**, в якій передбачено чітку вертикаль органів управління на стратегічному, оперативно-стратегічному, оперативному й тактичному рівнях.

Завершується реформування Міністерства оборони та Генерального штабу ЗСУ як органів військового управління. Усунуто дублювання функцій між Міністерством оборони та Генеральним штабом, удосконалено взаємодію між їхніми структурними підрозділами, спрощено процедуру прийняття управлінських рішень. У рамках оптимізації структури апарату Міноборони та Генерального штабу реформовано 12 департаментів (управлінь), скорочено чотири департаменти, створено кадровий резерв чисельністю 1432 військовослужбовців – учасни-

ків АТО для заміщення посад керівного складу в структурах Міністерства оборони та ЗСУ.

Створено Раду волонтерів, члени якої беруть участь у формуванні й підготовці кадрового резерву, у виконанні заходів матеріально-технічного, продовольчого та інших видів забезпечення військ, на законодавчому рівні врегульовано діяльність організацій та установ, які залучають до своєї діяльності волонтерів [10].

Уточнено військово-адміністративний та оперативно-стратегічний поділ України відповідно до сучасних загроз, значно збільшена чисельність угруповання військ на Сході України, запроваджено екстериторіальний, змішаний принцип комплектування ЗСУ особовим складом. Створено чотири оперативні командування та Сили спеціальних операцій, запроваджено нові стандарти підготовки військ та органів управління на всіх рівнях з урахуванням досвіду АТО.

У вищих військових навчальних закладах достроково випущено понад 1500 офіцерів оперативно-стратегічної й тактичної ланок управління, організовано підготовку необхідної кількості офіцерів запасу тактичної ланки для укомплектування первинних офіцерських посад.

Оптимізовано роботу військових комісаріатів, їх керівники призначаються тільки після отримання досвіду участі в АТО. Проведено четверту чергу мобілізації з урахуванням недоліків попередніх черг стосовно забезпечення формою одягу, підготовки до виконання бойових завдань, зокрема бойового злагодження.

Підвищено ефективність взаємодії оборонного відомства з іншими міністерствами та підприємствами оборонно-промислового комплексу. Це дало змогу за останні місяці поставити у війська понад 2600 одиниць озброєння та військової техніки. Усього на 2015 р. відповідно до прийнятого Кабінетом Міністрів України Державного оборонного замовлення сплановано закупівлю, ремонт і модернізацію близько 12500 одиниць озброєння.

Урегульовано питання оснащення військ сучасним комплектом бойового спорядження військовослужбовців, поліпшено норми харчування й речового забезпечення для військ (сил).

Удосконалено порядок проходження військової служби та норм соціального захисту громадян України, які проходять службу в особливий період. Запроваджено гнучкіший порядок укладання контрактів, передбачено відновлення раніше скасованих пільг і державних соціальних гарантій військовослужбовців і членів їхніх сімей [11–14].

За дорученням Президента України й за активної участі народних депутатів України та волонтерів розроблені й упроваджуються реформи:

- забезпечення житлом військовослужбовців ЗСУ та управління військовим нерухомим майном;
- системи продовольчого забезпечення та харчування військовослужбовців ЗСУ;
- військової медицини;
- норм і стандартів речового забезпечення.

Заходи із забезпечення обороноздатності держави з урахуванням виділеного фінансового ресурсу деталізовані у проектах **Державної цільової оборонної програми оптимізації та реорганізації ЗСУ на 2015–2017 рр.** та **Державної цільової оборонної програми розвитку озброєння та військової техніки.**

Слід зазначити, що важливою рушійною силою у проведеної оборонної реформи та створенні належних умов для протидії зовнішній агресії є діяльність Президента України – Верховного Головнокомандувача ЗСУ, очолюваної ним Ради національної безпеки України, Верховної Ради України та Уряду України [15–20].

Від самого початку відомих подій у Криму й на Сході України ми відчуваємо **потужну підтримку переважної більшості країн Європи та Америки**, насамперед США та інших країн НАТО, в контексті подолання наслідків зовнішньої агресії проти України та в питаннях зміцнення національної оборони. На сьогодні вже отримано міжнародну матеріально-технічну допомогу на 60 млн дол. США (речове майно, медичне обладнання й медикаменти, засоби зв'язку, навігації, продовольство та ін.). І це лише початок.

Тому активне використання механізмів двосторонньої та багатосторонньої співпраці з державами-партнерами, передусім за напрямками військового й військово-технічного співробітництва, а також отримання від них військової допомоги є важливим чинником протидії Україні зовнішньому тиску.

Стрижневим напрямом подальшого міжнародного співробітництва нашої держави нині є формування ефективною системи **зовнішніх гарантій** національної безпеки, передусім через партнерство з країнами НАТО [21].

Виходячи з довгострокової цілі приєднання до загальноєвропейської системи безпеки, основу якої становить НАТО, Україна поглиблюватиме співробітництво з Північноатлантичним альянсом за напрямками:

- взаємодії в рамках коротко- та довгострокових заходів з підвищення обороноздатності України;
- розвитку СБО держави як цілісної системи;
- участі в операціях з підтримання миру та безпеки під проводом НАТО;
- боротьби з тероризмом та ін.

Починаючи з 2014 р., керівництво України значно збільшило фінансування оборони держави, а на 2015 р. оборонний бюджет визначений у сумі **45,8 млрд грн**. Раціональне використання цих коштів є одним з важливих завдань Міністерства оборони України. У цьому контексті слід зазначити, що з листопада 2014 р. у Міністерстві оборони функціонує новий структурний підрозділ – **Управління з питань запобігання та виявлення корупції**. Пріоритетами в його роботі є максимальне скорочення втрат оборонного бюджету від корупційних правопорушень, виявлення та усунення корупційних загроз, забезпечення відкритості та прозорості діяльності оборонного відомства. Зокрема, з метою забезпечення прозорості та запобігання корупції спрощено процедуру та

запроваджено електронну систему державних закупівель.

Існує тверда впевненість у тому, що наведені та інші заходи створюють надійну основу для зміцнення обороноздатності України до рівня, необхідного для надійного захисту національних інтересів від воєнних загроз.

Перелік літератури

1. Закон України № 35-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості» від 23 грудня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/35-19>.

2. Закон України № 876-VII «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.

3. Указ Президента України № 453/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 5 травня 2014 року “Про заходи щодо зміцнення національної безпеки України у воєнній сфері”» від 5 травня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/453/2014>.

4. Указ Президента України № 468/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року “Про заходи щодо підвищення ефективності планування в секторі безпеки і оборони”» від 13 травня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/468/2014>.

5. Указ Президента України № 607/2014 «Про часткову мобілізацію» від 21 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/607/2014>.

6. Указ Президента України № 880/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року “Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки”» від 14 листопада 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/880/2014>.

7. Указ Президента України № 842/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 вересня 2014 року “Про комплекс заходів щодо зміцнення обороноздатності держави та пропозиції до проекту Закону України “Про Державний бюджет України на 2015 рік» по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України”» від 3 листопада 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/842/2014>.

8. Указ Президента України № 953/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 грудня 2014 року “Про ресурсне забезпечення сектору безпеки і оборони України у 2015 році”» від 24 грудня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/953/2014>.

9. Закон України № 235-VIII «Про чисельність Збройних Сил України» від 5 березня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/235-19>.

10. Закон України № 246-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» від 5 березня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/246-19>.

11. Закон України № 1589-VII «Про внесення змін до деяких законів України щодо додаткових гарантій соціального захисту військовослужбовців в особливий період» від 4 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1589-18>.

12. Закон України № 116-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку проходження військової служби та питань соціального захисту громадян України, які проходять військову службу під час особливого періоду» від 15 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/116-19>.

13. Закон України № 242-VIII «Про внесення зміни до статті 8 Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”» від 5 березня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/242-19>.

14. Указ Президента України № 150/2015 «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції» від 18 березня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/150/2015>.

15. Закон України № 43-VIII «Про внесення змін до Закону України “Про Раду національної безпеки і оборони України” щодо вдосконалення координації і контролю у сфері національної безпеки і оборони» від 25 грудня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/43-19>.

16. Указ Президента України № 15/2015 «Про часткову мобілізацію» від 14 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/15/2015>.

17. Указ Президента України № 40/2015 «Про додаткові заходи щодо забезпечення проведення часткової мобілізації у 2015 році» від 30 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/40/2015>.

18. Указ Президента України № 42/2015 «Про вдосконалення системи забезпечення керівництва, координації та контролю за діяльністю розвідувальних органів України» від 30 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/42/2015>.

19. Указ Президента України № 85/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2015 року “Про надзвичайні заходи протидії російській загрози та проявам тероризму, підтримуваним Російською Федерацією”» від 14 лютого 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85/2015>.

20. Указ Президента України № 139/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2015 року “Про додаткові заходи щодо зміцнення національної безпеки України”» від 12 березня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/139/2015>.

21. Закон України № 255-VIII «Про схвалення рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2015 році для участі у багатонаціональних навчаннях» від 17 березня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/255-19>.

Надійшла до редакції 2 квітня 2015 р.